

Zpráva ze čtvrtého zasedání smluvních stran (Meeting of Parties) Protokolu o vodě a zdraví, které se konalo v Ženevě ve dnech 14. - 16. 11. 2016

Ve dnech 14. – 16. listopadu 2016 se v Ženevě uskutečnilo 4. zasedání smluvních stran Protokolu o vodě a zdraví (dále jen „Protokol“), které je hlavním řídicím orgánem Protokolu.

Protokol byl během Třetí ministerské konference o životním prostředí a zdraví v červnu 1999 v Londýně přijat k Úmluvě o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer. Jedná se o společnou iniciativu Evropské hospodářské komise Organizace spojených národů (UNECE) a Regionální úřadovny Světové zdravotnické organizace (WHO) pro Evropu. Zasedání smluvních stran Protokolu je hlavním řídicím orgánem Protokolu. V České republice byl Protokol ratifikován v roce 2001 a vstoupil v platnost dne 4. srpna 2005.

Gestorem Protokolu je v ČR Ministerstvo zdravotnictví. Gestorem Úmluvy o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer je Ministerstvo životního prostředí.

Protokol si klade za cíl na všech úrovních rozhodování podpořit ochranu lidského zdraví, a to prostřednictvím zlepšeného hospodaření s vodou, včetně ochrany vodních ekosystémů, ochrany jakosti a množství vody, a kontrolou a potlačováním chorob souvisejících s vodou. Podstatou plnění Protokolu je přijetí legislativních a účelových opatření, která povedou např. k dostatečnému zásobování obyvatelstva nezávadnou pitnou vodou, k efektivnímu způsobu odvádění, čištění a likvidace odpadních splaškových vod, k efektivní ochraně všech zdrojů vod a vodních ekosystémů před znečištěním nebo k dostatečné informovanosti obyvatelstva o jakosti a kvalitě vod.

Pozice prezentovaná ČR na jednáních respektovala schválené zásady pro postup delegace ČR. Delegace ČR vedená Mgr. Evou Gottvaldovou, náměstkyní pro ochranu a podporu veřejného zdraví a hlavní hygieničkou ČR, v souladu s usnesením vlády č. 947 ze dne 24. října 2016 vycházela při zaujímání stanovisek k projednávaným otázkám ze zájmů ČR a Koncepce české zahraniční politiky (schválena vládou v roce 2015), z Programového prohlášení vlády ČR (schváleno vládou v roce 2014), z platné legislativy ČR, ze stanovených národních cílů k Protokolu a z hlavních dokumentů přijatých pro danou oblast v ČR.

Hlavním cílem zasedání bylo přizpůsobit aktivity Protokolu tak, aby napomohly dosažení Agendy OSN pro udržitelný rozvoj 2030 a usnadnily plnění cílů udržitelného rozvoje (SDGs) na národní úrovni. Hlavním výstupem zasedání smluvních stran Protokolu je program aktivit na období 2017 – 2019, který reflektuje priority Agendy pro udržitelný rozvoj 2030. Nově přijatý pracovní program se zabývá zejména stanovováním aktivit v oblasti předcházení a omezování s vodou souvisejících nemocí, zásobování pitnou vodou z malých zdrojů (systémů zásobování) a přístupem k sanitaci (likvidace odpadních vod a výkalů tam, kde není kanalizace). Rovněž se zaměří na problematiku bezpečné sanitace a opětovného využití odpadních vod, odolnosti vůči klimatickým změnám a na sanitaci a hygienu ve školách a zdravotnických zařízeních. Členské státy byly dále informovány o stavu implementace Protokolu (obecně i v jednotlivých zemích), dále byly seznámeny se zprávou o činnosti hlavních pracovních oblastí Protokolu za období 2014 – 2016. Během zasedání bylo představeno 8 nových publikací.

ČR má v souladu s požadavky Protokolu vytvořeny národní cíle a plnila požadavky vyplývající z pracovního programu na období 2014 – 2016, během kterého se aktivně podílela

na práci Protokolu zejména v oblasti malých vodních zdrojů pro zásobování pitnou vodou a omezování vodou přenosných onemocnění. ČR podpořila schválení zprávy o činnosti Protokolu za uplynulé tříleté období a seznámila účastníky zasedání s hlavními body workshopu, který se uskutečnil v roce 2016 v Praze na téma moderní metody vyšetřování epidemií a nemocí souvisejících s vodou. Delegace ČR dále schválila navržené členy představenstva Protokolu a podpořila navržený plán práce Protokolu pro období 2017 – 2019.

PODROBNÁ INFORMACE O PRŮBĚHU A VÝSLEDKÁCH 4. ZASEDÁNÍ SMLUVNÍCH STRAN PROTOKOLU O VODĚ A ZDRAVÍ

Zasedání smluvních stran Protokolu bylo zahájeno zvláštním zasedáním na vysoké úrovni, které se zaměřilo na roli Protokolu při dosahování Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj v oblasti vody a sanitační. Následně se členské země věnovaly obecné části, která měla na programu především zhodnocení uplynulého pracovního programu v jednotlivých dílčích oblastech Protokolu a přijetí plánu práce na období 2017 – 2019.

Zasedání zahájil Alain Berset, federální rada, vedoucí Federálního ministerstva vnitra Švýcarska, který uvítal zástupce 52 zemí. Připomněl klíčovou roli vody pro životní prostředí a život. Kvalitní přístup k vodě a sanitaci je součástí SDGs a je předpokladem pro ochranu lidského zdraví. Zdůraznil, že přes řadu úspěchů nejsou nemoci spojené s vodou minulostí, a to zejména ve středních a nízkopříjmových zemích evropského regionu, což dokládá statistickými údaji WHO (třetina zemí nemá přístup k čisté vodě, pětina nemá kanalizaci, a další).

Christian Friis Bach, výkonný tajemník Evropské hospodářské komise OSN (UNECE) rovněž poznamenal, že v evropském regionu došlo ke zlepšení, zvláště v rurálních oblastech se nemoci související se špatnou vodou vyskytují ve stále menší míře a dochází ke zlepšení společenského povědomí o důležitosti této problematiky. Ocenil spolupráci UNECE a WHO. Přesto je potřeba soustředit se na nové tlaky (nedostatečná infrastruktura, migrace, klimatické změny, aj.). Panuje důvěra, že program na další dva roky napomůže členským státům vyrovnat se s těmito tlaky.

Dle Pirosky Östlin, ředitelky odboru politiky a správy pro zdraví a blahobyt regionální úřadovny WHO pro Evropu, nabízí SDG č. 3 a 6 jasnou představu, jak bojovat proti nemocem pocházejícím z vody a jak nastavit rámec všeobecného přístupu k nezávadné vodě, bezpečné likvidaci výkalů a odpadních vod a hygieně pro všechny. Připomněla, že evropský region nesplnil Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs) v oblasti sanitační. Dále zdůraznila potřebu zaměřit se na zlepšení kvality stávajících systémů vodovodů a kanalizací a potřebu zlepšit kvalitu vody, hygieny a sanitační na školách prostřednictvím programu WASH (Water, Sanitation and Hygiene)

Protokol o vodě a zdraví podepsalo 36 zemí, přičemž byl k říjnu 2016 ratifikován 26 zeměmi, od minulého zasedání nedošlo k navýšení počtu signatářů. Na zasedání bylo přítomno 39 zemí, dle národních vystoupení řada z nich (Makedonie, Řecko, Kazachstán, Arménie) ratifikaci připravuje.

Dalším bodem programu bylo jmenování Nataši Durašinovičové (Srbsko) novou předsedkyní zasedání smluvních stran na příští 3 roky. Místopředsdou byl zvolen Pierre Studer (Švýcarsko) a Yannick Pavageau (Francie).

Zasedání na vysoké úrovni

Hlavním bodem prvního dne jednání bylo zvláštní zasedání zaměřené na posun agendy vody a sanitace v evropském regionu s ohledem na úlohu Protokolu při dosahování Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj.

Jako hlavní řečník vystoupil Jamie Bartram, ředitel Water Institute, University of North Carolina. Vize SDGs je fundamentálně odlišná oproti MDGs, je zaměřena na všechny země, nejen na chudší jako v předchozích cílech. Bohatší státy mají zlepšit svou vlastní situaci, čemuž pomáhá Protokol založením standardů a národních, specifických cílů. Bohatší státy však mají současně pomoci méně bohatým státům zlepšit jejich situaci. Práce Jamieho Bartrama však ukazuje, že oproti představám pouze 1 % výdajů na zlepšení pitné vody a sanitace skutečně pochází v chudších zemích z externí pomoci. Ve skutečnosti financují zlepšení v této oblasti téměř výhradně majitelé nemovitosti, protože se jedná o racionální investici. Oproti MDGs je v SDGs a již obsažené lidské právo na vodu a sanitaci. V současné době čelíme řadě výzev, jedná se však o obrovskou výhodu, že každý cíl z SDGs je implicitně nebo explicitně řešen v Protokolu.

Následně byli vybraní panelisté vyzváni, aby diskutovali o aplikaci Agendy 2030 v oblasti vody, sanitace a zdraví a roli Protokolu při dosahování SDGs. V projevech panelistů zaznělo (a bylo zmíněno i v následné diskuzi členských států), že Protokol měl vliv na stanovování národních cílů a jedná se o zásadní nástroj pro splnění příslušných SDGs (zejména cíl č. 6). Jednotlivé státy představovaly své vlastní strategie a cíle v těchto oblastech, včetně implementace a dosažených ukazatelů.

S ohledem na odlišnosti v evropském regionu panují velké rozdíly v prioritách v oblasti vody a sanitace. Vedle přístupu k vodě a sanitaci se stále častěji klade důraz na její kvalitu a dostupnost pro všechny občany (v odlehlých oblastech), na její dostupnost a kvalitu ve školách a nemocnicích. Bezpečnost pitné vody a dostatečná hygiena představuje i přes řadu úspěchů stále pro země evropského regionu WHO velkou výzvu.

Velkou výzvou pro zlepšení nakládání s vodou jsou také klimatické změny. Itálie zmínila, že důsledek klimatických změn a s tím související zdravotní a environmentální dopady sleduje několik let. Dopad náhlých klimatických změn má řadu zdravotních důsledků. Důležitá je spolupráce zemí ovlivněných různými způsoby klimatickými změnami k dosažení příslušných SDG (např. SDGs 6,3, 11,5, 13).

Členské státy opakovaně zdůrazňovaly, že Protokol není bezúčelný teoretický rámeček, ale je svým zaměřením unikátní a jedná se o základní nástroj umožňující koordinovaně budovat kapacity a aktualizovat normy směrem k prevenci nedostatku vody a zlepšení její kvality, napomáhá ke společnému sledování, systému včasného varování, plánům a reakcím při vypuknutí incidentů souvisejících s vodou. Členské státy se mimo jiné vyslovily, že zvláštní pozornost by měla být věnována zajištění rovného přístupu k těmto službám pro všechny členy populace, je potřeba snížit rozdíly v geografické dostupnosti vody, překonat překážky, kterým čelí zranitelné a marginalizované skupiny a vyřešit související finanční problémy.

Francie položila otázku, jak zlepšit viditelnost Protokolu na mezinárodní úrovni a využít tak jeho instrumenty k zlepšení kapacit zvláště v rozvojových zemích. Dle Jamieho Bartrama je potřeba zlepšit propagaci Protokolu jako vhodného nástroje pro řešení SDGs (např. přípravou řady technických/ odborných konferencí, kde bude poukazováno na příznivé vědecké důkazy) a přenášet tak zkušenosti dalším státům, čímž se zvýší viditelnost Protokolu.

Obecná část

Následně byly zhodnoceny výsledky dosažené v rámci stávajícího pracovního programu za období 2014 – 2016 a diskuze nad novými aktivitami v následujícím období v různých oblastech Protokolu.

První oblastí bylo téma stanovení cílů, provádění opatření a podávání zpráv v rámci Protokolu. Hlavní zkušenosti, které byly získány za poslední 3 roky, shrnuje publikace *Collection of Good Practices and Lessons Learned on Target Setting and Reporting under the Protocol on Water and Health*. Publikace byla připravena na základě zkušeností zemí a organizací při stanovování a provádění cílů a podávání zpráv dle Protokolu. Uvedená publikace doplňuje existující pokyny pro stanovování cílů, hodnocení pokroku a pro podávání zpráv.

Byly prezentovány výzvy, s kterými se státy potýkají, způsob jejich řešení a ponaučení, které může být přenesené na další státy. Mezi opakující se výzvy patří zejména nedostatek dat (např. nedostatečná časová řada) a celkově systematické zhodnocení. Mezi dobré zkušenosti zemí patří podpora zformalizované spolupráce mezi ministerstvy a zúčastněnými stranami. Je zapotřebí vytvořit koordinační mechanismus na lokální úrovni, který může realisticky rozvíjet a efektivně realizovat místní plány týkající se vody a sanitační. K vytváření realistických cílů je třeba neustálého přezkoumávání pokroku.

Členské země se seznámily se souhrnnou zprávou o plnění Protokolu (vytvořena na základě 53 národních zpráv dle standardizovaného formuláře). Z výsledků zprávy vyplývá, že 18 zemí si stanovilo národní cíle, dalších 6 je připravuje (přičemž 23 států je publikovalo nebo plánuje publikovat). Výsledky jsou jednoznačně pozitivní. Cíle národních programů (i indikátorů) se většinou shodují s oblastmi dle Protokolu. Dochází k meziresortní koordinaci na národní i lokální úrovni, podpoře budování kapacit i na přímé investice do infrastruktury. V hlavních oblastech (kvalita pitné vody a přístup k ní, výskyt onemocnění) byly hlášeny zlepšující se výsledky i přes výkyvy způsobené epidemiemi. Hlášena je však i řada nedostatků, některé státy nestanovily cíle v oblastech dle čl. 6 Protokolu, chybějí data a také byl často hlášen nedostatek financí a omezené personální kapacity k realizaci cílů.

Členské státy byly informovány o vývoji v oblasti naplňování SDGs. Bylo stanoveno 11 cílů v SDGs pro oblast vody a sanitační, pro které existují 3 reportingové mechanismy¹. Během diskuze státy souhlasily, že je třeba aktualizovat národní cíle, některé státy by ocenily konzultace (např. formou seminářů), aby mohly své národní cíle lépe přizpůsobovat čl. 6 Protokolu. Dle ČR mají některé země více programů na zlepšení situace v této oblasti (např. závazky vyplývající z legislativy EU) a může být složité najít kompromis, co vše zařadit mezi národní cíle v rámci Protokolu. Některé země (např. Nizozemsko) nyní pracují na revizi národních cílů, aby se nepřekrývaly s SDGs.

V plánech na příští období 2017 – 2019 je potřeba upravit formulář reportingu, aby lépe odrážel potřeby Protokolu (a jeho aktivity) a byl více provázán s dalšími souvisejícími reportingy (JMP, GEMI, GLAAS). Dle potřeby budou pořádány workshopy, budou propagovány stanovené národní cíle a propojení existujících reportingů v rámci Protokolu a Agendy 2030.

Dalším tématem byla prevence a snížení výskytu chorob souvisejících s vodou. Byla připravena zpráva o výskytu vodou přenosných chorob v Evropě: *The situation of water-related disease in the pan-European region: results of a review conducted under the Protocol*

---

¹ Joint Monitoring Programme for Water Supply and Sanitation (JMP), Integrated Monitoring of Water and Sanitation Related SDG targets (GEMI), UN-Water Global Analysis and Assessment of Sanitation and Drinking-Water (GLASS),

on Water and Health. Některé státy (např. Bosna a Hercegovina) mají velmi kvalitní a bohaté zdroje vody, nicméně v rurálních oblastech vznikají nemoci malého rozsahu, které se špatně podchytávají institucemi veřejného zdravotnictví. Je potřeba podpořit kapacitu a schopnost zemí vyšetřovat a zvládat epidemie související s vodou. Za tímto účelem byly připraveny dva workshopy (Makedonie a ČR). MUDr. František Kožíšek vystoupil se svým příspěvkem informujícím o workshopu, který se uskutečnil v květnu 2016 v Praze na téma moderní metody vyšetřování epidemií a nemocí souvisejících s vodou. Členské státy následně diskutovaly návrhy aktivit v rámci pracovního programu na období 2017 – 2019 v různých dílčích oblastech. Dle Task Force je potřeba pokračovat v započatém úsilí a podporovat implementaci článků Protokolu, podporovat budování národních kapacit, vytvořit seznam odborníků k zlepšení dohledu nad nemocemi souvisejícími s vodou. V neposlední řadě je třeba aktualizovat technické dokumenty v této oblasti.

Členské země se dále blíže zaměřily na podporu programu WASH. WHO připravila na toto téma 2 publikace: *The situation of water, sanitation and hygiene in schools in the pan-European Region; a Prioritizing education, health and well-being: water, sanitation and hygiene in schools in the pan-European region*. WHO bude i nadále pokračovat v kampani propagující zlepšení vody, hygieny a sanitace na školách a také ve zdravotnických zařízeních. Na další období budou vyvinuty nástroje pro administrátory škol, aby se podpořily osvědčené postupy a zlepšil provoz a údržba toalet/umýváren. Rovněž budou připravovány regionální semináře. Členské státy shledávají tuto oblast velmi podstatnou, a to jak ve školách, tak také ve zdravotnických zařízeních, kde by měla být pozornost zaměřena dále na související problémy, jakým je například antimikrobiální rezistence (AMR).

Další oblastí, kterou se smluvní strany zabývaly, byla otázka malých vodních zdrojů a způsobů likvidace odpadních vod. Prvním bodem programu opět byla zpráva shrnující aktivity a výsledky za předešlé pracovní období (publikace: *Taking policy action to improve small-scale water supply and sanitation systems: tools and good practices from the pan-European region; a Status of small-scale water supplies in the WHO European Region: results of a survey conducted under the Protocol on Water and Health*). Jedná se o případové studie z 18 zemí, výsledkem je skutečnost, že v regionu existuje řada způsobů, jak zlepšit systémy malých vodních zdrojů a sanitace. Je to vůbec poprvé, kdy publikace popisuje současný stav v oblasti malých systémů zásobování pitnou vodou v Evropě.

Následně se členské státy podělily o svou zkušenost s národními projekty. Je potřeba nastavit správné (udržitelné) financování malých zdrojů pitné vody. Je potřeba posílit spolupráci zejména v malých komunitách při zlepšení malých zdrojů. Mezi hlavní úkoly do dalších let patří provázání s SDGs, rozšiřování správné praxe, zvýšení politické pozornosti věnované této problematice, nabídka konzultací (seminářů). V neposlední řadě je třeba také propojit problematiku s dalšími specifickými oblastmi (např. změna klimatu).

Dalším tématem bylo bezpečné a efektivní řízení zásobování vodou a sanitačních systémů. Členské státy byly obeznámeny s aktivitami za předešlé období a v návazné diskusi podporovaly zavádění bezpečného vodního plánování, přičemž informovaly o prvních národních projektech. Předmětem dalšího jednání bylo téma spravedlivého přístupu k vodě a hygienickým zařízením. Byla podána zpráva o spravedlivém přístupu ke službám souvisejícím s dodávkou pitné vody a odváděním a čištěním odpadních vod. Byly vydány 3 publikace, včetně metodiky hodnocení situace v této oblasti (tzv. Score-card) v jednotlivých zemích. Plánem na další období je podporovat použití vytvořených materiálů a provedení hodnocení v dalších zemích, přijmout na národní úrovni další opatření ke zlepšení situace v oblasti spravedlivého přístupu ke službám souvisejícím s dodávkou pitné vody a odváděním a čištěním odpadních vod.

Členské státy se dále zabývaly kontrolou plnění Protokolu. Na úvod byla představena zpráva o plnění závazků Protokolu za poslední tříleté období. Zpráva komise v bodě 114 na adresu ČR nepřímou konstatuje, že kvalita české národní zprávy patřila k nejlepším (114. „A number of reports are recommended to be used as examples and good practices by other Parties such as the reports of Belarus, the Czech Republic, Finland, Norway and Romania, among others.“). Zpráva obsahuje podrobné hodnocení jednotlivých částí národních zpráv, jak je jednotlivé země byly schopny naplnit.

Komise se rozhodla pozvat Albánii a Ázerbájdžán ke konzultacím z důvodu, že neplní své povinnosti v rámci Protokolu, později se rozhodli přizvat jako pozorovatele ke konzultaci i Bosnu a Hercegovinu, která mezitím požádala sekretariát Protokolu o asistenci s plněním závazků Protokolu. Konzultace proběhly v říjnu 2015 a byly přátelské a transparentní. Albánie, Ázerbájdžán a Bosna a Hercegovina v diskuzi vysvětlily, jaké kroky přijmou v blízké době k nápravě situace.

Členské státy byly následně informovány o možnosti asistence při podpoře zavádění Protokolu na národní úrovni. Dále byly poskytnuty informace o minulých i plánovaných aktivitách v rámci Konvence o přeshraničních vodách. Pro další období je stanoveno 6 pracovních oblastí, z toho priority jsou následující: adaptace na změnu klimatu + EU Water Initiative a National Policy Dialogue.

V bodě o stavu finančních zdrojů byly členské státy informovány, že výdaje obou částí sekretariátu Protokolu (WHO a UNECE) dlouhodobě převyšují příjmy a činnosti Protokolu je nutné dotovat z jiných částí rozpočtu obou organizací, protože příspěvky od stran Protokolu jsou nedostatečné, což není dlouhodobě udržitelný stav. Přes 90 % rozpočtu Protokolu pokrývají příspěvky velmi omezeného okruhu (cca 5) zemí, především Norska, Německa, Finska, Maďarska a nově Nizozemí. Posledním bodem programu bylo schválení pracovního programu pro období 2017 – 2019 a schválení mezivládních orgánů, které v souladu se svým mandátem budou provádět pracovní program. Plnění schváleného programu však bude záviset na finanční situaci a příspěvcích stran, které však nemusí být jen finančního rázu, ale i formou „in-kind“ poskytnutím svých odborníků, kteří jsou placeni mateřskými institucemi. Financovat činnosti v rámci pracovního programu budou členské státy dle vlastních priorit.

Odborní pracovníci ČR se podíleli na zpracování několika publikací, které byly na zasedání stran představeny – konkrétně se jedná o následující publikace:

- a) Taking Policy Action to Improve Small-scale Water Supply and Sanitation systems. Tools and good practices from the pan-European region
- b) Status of Small-scale Water Supplies in the WHO European Region. Results of a survey conducted under the Protocol on Water and Health.
- c) Collection of good practices and lessons learned on target setting and reporting under the Protocol on Water and Health.

Podle materiálu Ministerstva zdravotnictví ČR